

Jordbruksdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Se landsbygden – Myter, sanningar och framtidsstrategier

Folkrörelserådet Hela Sverige ska leva har beretts tillfälle att yttra sig över landsbygdskommitténs slutrapport och lämnar följande synpunkter.

Vi vill inledningsvis understryka att vi tycker att landsbygdskommittén lämnat ett mycket bra betänkande. Vi är särskilt nöjda med att kommittén på ett så kompetent sätt behandlar "vår" lokala nivå och tar det folkliga engagemanget och inflytandet som utgångspunkt för övervägandena och förslagen. Det är också mycket tillfredsställande att kommittén kopplar ett helhetsgrepp på landsbygdens utveckling och tydligt lyfter fram behovet av sektorsamordning och statens ansvar för helheten.

Kommittén är helt enig över partigränserna. Det är betydelsefullt och förpliktigar. Det bör innebära att regeringen nu lägger kommitténs förslag som grund för den samlade strategi för landsbygdens utveckling som aviserats i regeringsdeklarationen.

Vi hade helst sett att kommittén borde ha formulerat ett förslag till en sammanhållen landsbygdsolitik. Någon sådan finns inte – och det är svårt att ange strategier utan att ha tydliga och precisa mål som utgångspunkt. Men vi har förståelse för att kommittén ansett att direktiven inte medgett ett sådant angreppssätt. Vi utgår nu från att regeringen tydliggör målen för landsbygdens utveckling inbegripet de små byarna i de glest befolkade delarna av vårt land. Den aviserade strategin måste utgå från helheten och spänna över alla sektorer och framför allt – strategin får inte bli en pappersprodukt där resurserna för genomförandet enbart kommer från det smala och det redan beslutade landsbygdsprogrammet. Det är nödvändigt att konkreta åtgärder vidtas omgående. Vi hyser viss oro för att landsbygdspolitiken faller mellan ministerstolarna och i praktiken inte får den tyngd som krävs.

Kommittén citerar en utvärdering av landsbygdsprogrammet 2000-06 som konstaterar att det varit mer styrt mot jordbruk i Sverige än i andra EU-länder och att andra delar av landsbygdsutvecklingen blivit eftersatta. Vi delar den uppfattningen. Vi anser att uppemot hälften av resurserna i det nya landsbygdsprogrammet 2007-13 bör inriktas på att stödja mer allmän landsbygdsutveckling, dvs byautveckling, småföretagande även utanför jordbruket och serviceverksamhet. Nu är andelen bara drygt tio procent, vilket är på tok för litet. Också det nya programmet är mer ett jordbruks- än ett landsbygdsprogram. Vi tycker att kommittén borde ha varit tydligare i sin uppfattning om mer resurser till allmän landsbygdsutveckling i det nya programmet.

Demokrati, ansvar och roller

Vi noterar med stor tillfredsställelse att kommittén framhåller att det är byn eller bygden, dvs nivån under kommunen, som är den lokala nivån. Vi hoppas att detta synsätt så småningom ska bli allmänt vedertaget och minska riskerna för otydlighet och sammanblandning. Regeringen kan bidra till detta i sin strategi.

Landsbygdskommittén ser det som angeläget att inskräpa den lokala nivåns och den ideella sektorns grundläggande betydelse för lokal utveckling. Kommittén anser att den lokala nivån bör ges ökat inflytande över kommunala, regionala och nationella processer. Vi instämmer till fullo, men tycker att kommittén borde ha varit ännu tydligare om just de lokala utvecklingsgruppernas roll för landsbygden och samhällsbygget. Dessa grupper har en alldeles särskild uppgift i att stimulera och koordinera det lokala utvecklingsarbetet.

Det är helt rätt att landsbygdens särskildhet och olikheter ska vara vägledande för landsbygdspolitiken. Det är också bra att kommittén klargör ansvar och uppgifter på olika samhällsnivåer. Samtidigt vill vi passa på att uttrycka vårt missnöje med att ansvarsfrågorna kopplat till den lokala nivån och civilsamhället har överlåtit enbart på landsbygdskommittén och inte hanterats på ett kompetent sätt av den parallellt arbetande Ansvarskommittén. Det synsätt som landsbygdskommittén redovisar om betydelsen av ansvar och befogenheter på den verkligt lokala nivån borde ha satt spår också i Ansvarskommitténs ställningstaganden.

Vi vill också kraftigt understryka att landsbygdsperspektivet måste stärkas inom samtliga samhällssektorer. Vi ser det som självklart att staten mer medvetet och tydligt ska styra sina verk och bolag genom regleringsbrev och ägardirektiv, så att hänsyn tas till landsbygden och det lokala. Det är absolut nödvändigt för att undvika fortsatt ”hyvlade i periferin” och för att ta till vara på landsbygdens resurser på ett effektivt sätt och möjliggöra lokala smarta lösningar.

Vi vill också markera att resurser som är lätt tillgängliga måste ställas till förfogande för lokal utveckling. Resurser finns men är svåra att komma åt för de små aktörerna på landsbygden. Det ser inte ut att bli bättre den kommande EU-programperioden, även om ett förstärkt och geografiskt spritt Leader bidrar positivt.

Vi ser det som självklart att samhällsplaneringen ska ta sin utgångspunkt i den lokala nivåns behov, mål och möjligheter. Lokala utvecklingsplaner ska ge underlag till kommunala planer som i sin tur blir bas för den regionala utvecklingsplaneringen. Vi har för avsikt att initiera en landsomfattande lokal planeringsomgång nu i inledningen av den nya EU-programperioden med finansiering från landsbygdsprogrammet.

Vi vill också passa på att föra fram ett mer allmänt erbjudande från vår sida som rör hela det första blocket i kommitténs betänkande. Vi är beredda att ta ett större ansvar för den lokala utvecklingen tillsammans med den sociala ekonomins övriga aktörer. Vi deltar gärna i vidareutvecklingen av de redovisade strategierna och är beredda att aktivt delta i genomförandet. Vi kan engagera medborgarna, stå i täten för omställningen till uthållig samhällsutveckling, ordna smarta servicelösningar och skapa de kreativa miljöer som stimulerar entreprenörskap och den lokala ekonomin. Vi bifogar ett färskt brev till Näringsdepartementet med detta erbjudande.

Företagande och arbetsmarknad

Vi delar helt kommitténs åsikt att särskilda åtgärder krävs för företagen på landsbygden med tanke på dessa företags speciella förutsättningar och karaktär. Avstånden till

marknaderna är långa och ofta är företagen kopplade till naturresurserna och därmed platsbundna. De drabbas hårt av snåriga regler och fyrkantig byråkrati. Förenkling och flexibilitet i regelverk och tillämpning är därför nödvändigt. Utan att här utveckla vår syn vill vi kraftfullt understryka betydelsen av insatser för att förbättra infrastrukturen och kapitalförsörjningen på landsbygden. Vi vill också särskilt lyfta fram den lokala upphandlingen där insatser krävs för att underlätta för små lokala leverantörer att delta i anbudsgivningen.

Det krävs en annan inställning hos folk i allmänhet till företagande med den otrygghet och de risker som det onekligen innebär. I bygder som av tradition domineras av storföretag och statlig verksamhet är attitydförändringar särskilt angelägna. Här har Byarörelsen med sin unika kompetens en betydelsefull uppgift. De lokala grupperna kan bidra till att stärka det sociala kapital eller den medborgerliga infrastruktur som ger de kreativa miljöer där företag etableras och växer. Vi har ansökt om särskilda medel för en satsning på "Företagsamma bygder". En sammanfattning bifogas.

Landskapet

Vi delar kommitténs syn på landskapet som produktions- och livsmiljö. Våra naturresurser kan mycket väl nyttjas på ett produktivt och hållbart sätt, där kvaliteterna bibehålls och utvecklas och ger ett attraktivt landskap. Idag kläms landsbygdens lokalsamhällen dessvärre ofta mellan hårdhänt exploatering och "fyrkantigt" bevarande. Det krävs som kommittén skriver bla ökad kunskap om sambanden mellan stad och land och samhällets beroende av landskapet och naturresurserna.

Kommittén berör betydelsen av ett lokalt inflytande över naturresurserna och lyfter fram lokal förvaltning av dessa resurser. Vi skulle gärna ha sett att kommittén gått längre i det här avseendet och ännu tydligare lyft fram vikten av lokal förvaltning och att vinsterna av naturresurserna därigenom bättre kommer landsbygden till godo. Som aktuellt exempel vill vi peka på att utbyggnaden av vindkraften nu måste ske på ett sådant sätt att den ger återbäring till bygden. Det kan ske genom att lokalt ägande premieras och genom krav på avsättning av "bygdemedel", vilket en del vindkraftbolag idag frivilligt tillämpar.

Det är bra att kommittén understryker landsbygdens stora betydelse för den framtida energiförsörjningen. Landsbygden erbjuder goda möjligheter till en decentraliserad produktion som ger miljövinster och minskar samhällets sårbarhet. Vi vill understryka vikten av att satsa mer på att utveckla hela system för den småskaliga hanteringen av biobränslena.

Kommittén berör de konflikter som kan bli ett resultat av ökade anspråk på mark för olika ändamål, bla energiproduktion. Vi menar att det är synnerligen angeläget att motverka storskaliga exploateringsintressen som kan ge negativa effekter för miljön och obetydliga vinster för lokala ekonomin.

Vi vill här hänvisa till projektet Hållbara bygder, som vi drivit med medel från Landsbygdsprogrammet och där 14 bygder runt om i Sverige deltagit. Det har visat hur lokala utvecklingsgrupper arbetat aktivt med naturresurserna som utgångspunkt för utvecklingsprojekt och företagande. Avsikten är att fortsätta satsningen i en andra etapp med medel från det nya landsbygdsprogrammet.

Livsvillkoren

Kommittén slår fast att alla på landsbygden ska ha rätt till bra boende, trygghet, tillgänglig service och goda kommunikationer inklusive bredband och mobiltelefoni. Det instämmer vi tillfullo i. Kommittén uppmärksammar fritids-/delårsboendet och de

positiva och negativa konsekvenser det har för landsbygden och kommunerna. Vi stöder förslaget om att ge kommuner med stor andel delårsboende rätt till kompensation för de merkostnader det innebär. Förslaget om ökade demokratiska rättigheter för delårsboende i den kommun de vistas en stor del av året måste emellertid kopplas till skyldigheter och bidrag till den lokala ekonomin.

Vi stöder helhjärtat förslaget om mer flexibla strandskyddsregler där landsbygden och särskilt de glest bebodda bygderna av vårt land ska få möjlighet att utnyttja sina rika tillgångar på attraktiva boendemiljöer nära vattnet. Här sätts regeringens omsorg om landsbygden och även dess handlingskraft på prov. Det är verkligen hög tid att reglerna ändras så att strandskyddet anpassas till de varierade förhållandena i vårt land och kopplas till kommunernas fysiska planering.

Det finns en rad mycket bra förslag i avsnittet om livskvalitet. Exempel är garantier för bostadsbyggande på landsbygden, uppmärksamhet vid den kulturhistoriskt värdefulla boendemiljön, positiva incitament för invandrare att flytta till landsbygden, ett samordnat utvecklingsarbete och direktiv till statliga servicegivare om förbättrad och samordnad service inklusive lantbrevbäringens roll.

Vi vill särskilt understryka betydelsen av att regering och riksdag på ett mer ambitiöst och kompetent sätt tar sig an infrastrukturen och servicen på landsbygden. Vi menar att det slösas med pengar genom stuprörspolitik och otydligt statlig styrning. Vi vill också understryka att en fortsatt avreglering och försäljning av statliga bolag måste ske med största hänsyn till landsbygdens förhållanden. Därför får inte det sk kopparnätet ingå vid en försäljning av TeliaSonera.

Lärande och forskning

Det är bra att kommittén uppmärksammar behovet av kompetensutveckling och forskning. Utbildningen måste finnas geografiskt väl spridd för att ge god tillgänglighet för landsbygdsborna och ny teknik måste utnyttjas för att överbrygga avstånden. Vi vill understryka att folkbildningen kan ge mycket värdefulla bidrag till det lokala utvecklingsarbetet, men att det krävs nytag för att svara mot de krav som en allt mer avancerad verksamhet ställer.

Kommittén behandlar behovet av och bristen på forskning om landsbygdens förhållanden på ett mycket bra sätt. Vi stöder till fullo de slutsatser som kommittén drar och de förslag som lämnas. Vi ser det som synnerligen angeläget att etablera en tvärvetenskaplig forskning om landsbygden som också är handlingsinriktad och direkt användbar i det lokala utvecklingsarbetet. Det saknas idag forskning bla om landsbygdens roll i omställningen till ett hållbart samhälle och om de lokala utvecklingsprocesserna. Det är också mycket angeläget att samla landsbygdsforskningen och ge den ökad status och tyngd.

Med vänlig hälsning

Åke Edin
ordförande

Staffan Bond
kanslichef